

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Johannis Meyeri S. Literarum Doct. & Prof. Uxor
Christiana Sive De Conjugio Inter Duos Deque Incestu Et
Divortiis, Dissertationes Tres**

Meier, Johannes

Amstelædami, 1688

Sectio V. Et Ultima. Conjugium inter Duos ex Novo Testamento probatur.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40272

SECTIO QUINTA.

CONJUGIUM INTER DUOS EX NOVO
TESTAMENTO PROBATUR.

CAPUT PRIMUM.

Iterum omnia N. T. loca, quæ agunt de conjugio, inter marem & feminam, recensentur, quorum nullus faveat polygamia.

PEnsi mei pars ultima jam absolvenda est, & argumenta stabilendo conjugio inter duos tantum, ex Christi ore & Evangelistarum ac Apostolorum scriptis sunt depromenda, quæ potioris sunt notæ, ut adversariorum sententia magis labefacteretur & plane destruat. Quibus tamen rursus præmittere lubet omnium locorum N. T. catalogum, quæ de hac materia agunt. Matth. i. 18-25. *Josepho Maria desponsata* legitur. cap. v. 31. 32. *Qui se separat ab uxore sua &c.* cap. xviii. 25. *Rex habet debitorem venundari, & uxorem ejus, & liberos.* cap. xix. 2. *licetne homini dimittere uxorem suam, quavis ex causa?* vers. 4. *Opificem ab initio fecisse masculum & feminam;* vers. 5. *agglutinabitur uxori sue, & qui duo fuerant, erunt una caro;* vers. 6. *itaque non amplius sunt duo, sed una caro.* v. 10. *Quicumque dimiserit uxorem suam &c.* *Si tale est negotium hominis cum uxore, non expedit uxorem ducere.* vers. 29. *Quisquis reliquerit domos, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut liberos, aut agros, causa nominis mei, &c.* Patrem, matrem & uxorem in singulari ponit, reliqua animata & inanimata in plurali. Cap. xxi. 24. 25. 26. 27. 28. *Frater ducet affinitatis jure uxorem ejus &c.* semper uxoris fit mentio in singulari numero.

II. Matth. xxv. 1. seqq. parabola occurrit de *decem virginibus* & uno *sponso*, non eo sensu, quod sponso decem sponsæ fuerint adducendæ; sed decem virginibus ponuntur, more Judæorum, qui denario numero maximopere delectabantur, sicut illorum Synagoga ad minimum decem hominibus constabat; quemadmodum & cœtus lugentibus solatium adferens, item circumcisio, contractus matrimonialis, aut conscriptio libelli repudii peragebantur, totidem hominibus præsentibus. Boaz contractum matrimonialem cum
Ruth

Ruth non inuit, nisi electis *decem* viris, honestioribus civitatis, ut contractus essent testes Ruth. IV. 2. Inde nata videtur consuetudo *decem* virgines assumendi ad solemnia nuptialia, quod raro infra illum numerum subsiderent. Hæ autem virgines ex eo genere convivarum erant, qui *φίλοι νομφίς* Joh. 3. 29, & *filiis thalami nuptialis* Matth. IX. 15. *paranymphis* Conf. I. Maccab. IX. 37. & Seld. *Ux. Ebr. lib. II. cap. XIII.* Quæ redeuntibus sponſis deductis obviam procedebant, circa mediam noctem, hinc lampades accensæ. Sponsus est Christus Eph. v. Virgines sunt omnes Evangelio vocati 2. Cor. XI. Fideles cum sponsa comparantur, quatenus unum corpus faciunt; sed alio respectu cum virginibus, extra thalamum sponſum expectantibus. Denique Matth. XXVI. 19. *Pilati uxor mittebat ad eum.*

III. Loca Marci x. 6-12. 19. 29. XII. 19-23. respondent citatis ex Matthæo. Adde Lucam cap. I. 5. 6. *Zacharia uxor Elisabeth, ambo pii coram Deo.* com. 18. 24. 27. cap. II. 5. 36. *Hanna cum suo marito vixerat 7 annos.* Cap. XIV. 20. 26. XVI. 18. XVII. 32. *memineritis uxoris Lot.* XVIII. 29. XX. 28-33. Johan. III. 29. *Qui sponsam habet, est sponsus.* Cap. IV. 16-18. XIX. 25. Quibus annumerari debet Joh. VII. 5. *de adultera*, quam Ligtfootus vult fuisse Israelitissam, non adhuc viro junctam, sed desponsatam tantum. Christus non condemnabat illam, politice scilicet, non ethice. Porro Act. v. 1. 2. 7. 9. 10. *Ananias cum sua uxore Sapphira.* cap. XVIII. *Aquila cum uxore sua Priscilla.* cap. XXIV. 24. *Felix cum sua uxore Drasilla.* Hæc ex Evangelistis.

IV. Sequuntur loca ab Apostolis citata. Rom. IV. 19. VII. 2. 3. IX. 7. 9. 10. XVI. 3. I. Cor. v. 2. Cap. VII. totum. Cap. IX. 5. *Potestatem habemus circumducendi uxorem.* XI. 3. *Christus est cuiusque viri caput, vir autem est mulieris caput.* comm. 7. *uxor est viri gloria.* comm. 8. *nam vir non est a muliere, sed mulier a viro.* com. 9. *Et vir non est conditus propter mulierem, sed mulier propter virum.* com. 10. *ideo mulier potestatem habeat in capite propter angelos.* com. 11. *Sed neque vir est sine muliere, neque mulier sine viro in Domino.* com. 12. *nam ut mulier a viro, sic et vir venit per mulierem.* Cap. XVI. *Aquila et Priscilla,* 2. Cor. XI. 2. Gal. II. 22-31. Eph. v. 23-25. 28. 29. *vir uxores suas ament, ut sua propria corpora, qui uxorem suam amat, is amat seipsum, nam nemo suam carnem odio habet.* com. 30. 31. 32. 33. *quisque amat suam uxorem, ut seipsum.* (est uxor alter ille.) I. Tim. II. 12.-15. III. 2. *Episcopus unius uxoris vir.* com. 12. 2.

Tim. iv. 19. Tit. i. 6. Heb. xiii. 4. i. Pet. iii. 6. 7. *mulier vas infirmius*. Augustinus *lib. i. de Myst. c. viii.* per *vas infirmius* i Thef. iv. 4. etiam intelligit *uxorem*; quem secutus est Cl. Heinſius. Vide *Notas Cl. le Moynes, ad Barnabæ Epistolam Tom. ii. p. 628.*

V. Adde denique loca ex Apocalypſi cap. xix. 7. *nuptia agni venerunt, & uxor ejus paravit se. xxi. 2. Et ego Johannes vidi sanctam illam civitatem Hierusalem novam, descendentem a Deo de caelo, paratam ut sponsam ornatam viro suo. com. 9. veni, ostendam tibi sponsam uxorem Agni. Cap. xxii. 15. Foris autem sunt scortatores &c com. 17. Et spiritus & sponsa dicunt, Veni. Ex quibus omnibus liquet, Christum & Apostolos, quoties de conjugio agunt, non plures, sed duas numerare personas, maritum unum & uxorem unam, sponſum unum & sponsam unam. Pluralis locutio Eph. v. 22. Colof. iiii. 18. 19. ubi jubentur mulieres ὑποτάσσεται τοῖς ἰδίοις ἀνδράσι *viris propriis*, distributive intelligenda est, ita ut hic sit sensus ejus distributivus: Quælibet uxor proprio suo marito debet esse subdita, sicut exponitur Rom. vii. 2. 3. i. Cor. vii. 2.*

CAPUT II.

An ex Matth. v. & xix. locisque parallelis Marci x. 2. seq. Luc. xvi. 18. polygamiam prohibitam esse, colligi possit?

Theophilus Aletheus *Thesi LXXXI. ex Novo Fœdere nulla argumenta contra polygamiam posse deduci*, audacter asserere non veretur, cum in *N. T.* nulla nova leges sint lata, sed quicquid peccatum in Novo, etiam sit & fuerit peccatum in *V. T.* Addit, *legem non dicere, non concupisces alterius uxorem, adeoque polygamiam lege morali, quæ regula omnium peccatorum, non esse prohibitam. Idem urget Athanasius p. 493.*

II. In eo facile assentiri possum Theophilo, eandem esse legum rationem sub *V.* & sub *N. T.* & quod in *N. T.* peccatum, in Veteri quoque tale fuisse, nempe in oculis Dei; ut ab hominibus pro eo quandoque non haberetur, permittente Deo nonnulla, uti divortium & polygamiam, quæ nunquam approbavit. Hæc tolerantia non ethica, sed politica, & potius non-impeditio, quam permissio & concessio erat. Ideoque Christus legem explicare, atque a Phariseorum glossæmatis vindicare voluit. Quod multis demonstrari posset, nisi id occupatum & solide præstitum esset a viris eruditissimis, & consentientes

tientes haberem adversarios. Sed miror asserendi confidentiam, quod in N. T. nulla extare argumenta, putet, contra polygami-
am, quæ tam manifesta visa sunt Grotio, ut legem Hebræam plures
quidem uni concedere uxores, sed post promulgatam Evangelii
vocem peccari, judicaverit, si quis pluribus consuescat *Lib. II. de
Iure B. & P. cap. v. §. 9. de Relig. Christ. lib. II. §. VI.* Hæc etiam ra-
tio est, cur *Commentario ad Levit. XVIII. 18. Caraitarum sententiam.*
qui volebant vetari hic, duas habere eodem tempore uxores, nostro seculo
renovasse viros non ineruditos, existimet, quia nolint quicquam in Evan-
gelio esse vetitum, quod in lege licuerit: quibus refellendis tamen suffice-
re, dicit, quæ dicta in libro de J. B. & P. lib. c. 5. §. 9. Atque ita senti-
unt Slichtingius, Volkelius, aliique Sociniani, polygami-
am in V. T. permissam, pro peccato cenferi non posse, sed Christianam perfe-
ctionem & sanctitatem eam adulteriis annumerare.

III. Ostensum supra *Sect. IV. cap. 1. in Decalogi VII. & X. præ-*
ceptis, polygami- am, nomine adulterii & concupiscentiæ, pro-
hiberi, idque probatum ex hoc ipso loco Matth. v. 28. quem Th.
Aletheus Thesi LXXXI I. citavit. Quandoquidem Christus septimo
præcepto ipsum aspectum impudicum comprehendi docet, nec tan-
tum aspectum libidinosum τῆς γαμετῆς, sed vere cujuscunque mu-
lieris. Aspectum libidinosum dico. Secus enim solutus solutam ad
concupiscendum aspicere potest, non autem solutus conjugatam,
nec conjugatus solutam, minus conjugatus conjugatam. Frustra
oggannit, legem non dicere: non concupisces plures uxores, sed alte-
rius uxorem. Rogo enim Theophilum, ubi lex dicat, non di-
mittendam esse uxorem, nec ducendam aliam? id in Decalogo non di-
citur, & tamen peccatum & adulterium esse, Salvator testatur.
Sicut ergo hoc sciri poterat & debebat ex institutione primæva,
docente Christo, & comprehendebatur in Decalogo, ita ex eodem
fonte & principio sciri poterat, polygami- am esse peccatum.

IV. Sed ne utiquam diffitemur, *præcipuum locum in Evangelii-*
stis, ubi causæ nostræ arcem ponimus, esse Matth. XIX. Quia conjugii
sanctio consistit in primæva ejus Institutione, a Christo allegata ex
Gen. II. 24. quæ proprie hujus controversiæ principium est, in
quo Christus causæ matrimonialis arcem posuit, quem tuto sequi-
mur Doctorem. Scomma, quod jacit in hostes polygami- as ibidem
Theophilus, *in omnibus Scriptura locis Polygynacias prohibitionem eos*
quæsi- visse, sed nusquam invenisse, in Auctorem retorquendum, qui

ex multis locis V. T. polygamiam stabilire fategit, irrito plane conatu, & successu infelici. Eum autem non puto frustra quære-
re suæ causæ fundamentum, qui cum Christo ad principium & pri-
mam institutionem assurgit. Quam apposite hoc fine Theophilus
allegarit ex Scriptura *factum Israelitarum Regis, qui servos suos in omnes
nationes & regna miserat ad quarendum Eliam* I. Reg. xviii. 10. Le-
ctoris iudicio committo. Conferri possunt similes allegationes *Sect.*
II. cap. III. Th. VII.

V. Verba Christi Matth. xix. prolixè explicare non aggrediar,
quia *Sect. I.* ex Institutione satis enucleata sunt: Nec expendam
nunc rationem divortii, de quo Arcuarinus *Par. I. c. v. p. 24-38.* &
quæstionem de solubilitate aut insolubilitate vinculi matrimonia-
lis; ea enim ad hoc institutum non spectat. In præsentiarum huic
soli quæstioni inhærebo, an rectè verba Christi de matrimonio ad
Pharisæos, applicentur ad impugnandam polygamiam, qua quis dua-
bus vel pluribus uxoribus vinculo conjugali conjunctus est. Id ne-
gant nostri polygamie propugnatores omnes. *Ne verbulum enim hic
extat, inquit Theophilus Aleth. de polygamia, sed de divortio, de quo
quærebant Pharisei, est sermo.*

VI. Contentio & disceptatio erat duas inter Scholas Judæorum,
Hillelis & Sameæ, de divortiorum causis. Domus sive Schola Sam-
mæana unam tantum causam esse asseverabat, ob quam divortium
toleraretur, rem scilicet turpem, sive adulterii suspicionem, ex
illis verbis Mosis דבר ערוה Deut. xxiv. 1. Domus autem Hilleliana
omnem causam, vel minimam quamque offensionem ad repudii
jus admittebat, verbis illis ויהי אם לא תמצא הן בעיני *si non invenerit
gratiam in oculis ejus*, tantum usurpatis. Domus Hillel latius exten-
debat causas divortii, subtilius illa verba דבר ערוה dividendo, ut sen-
sus sit דבר או ערוה או *aut turpitudinem aliquam, aut rem aliam* fœdam.
His duabus sententiis tertia accedebat, quæ suffragabatur domui
Samai causæ genere, sed in species genus illud, nempe fœditatem,
dilatabat. De qua Grotius ad Matth. v. 31. *Hodie, inquit, Judæi
neque Samaam sequuntur, neque Hillelem. Probant enim divortium ob
multas causas, ἐκ τῶν τῆς πορνείας.*

VII. Ex diversis igitur Scholæ auctoribus natæ illæ quæstio-
nes, An liceret viro uxorem dimittere *κατὰ πᾶσιν αἰτίαις* qualibet
ex causa Matth. xix. 3. Item *cur Moses præceperit libellum repudii
dare, & dimittere uxorem?* Ad posteriorem Christus respondebat,
Mosem

Mosē non præcepisse velut rem licitam, sed tantum *permisisse* ob *σκληροκαρδίαν* Judæorum. *ἐπιτρέπειν* est *rem arbitrio alicujus committere*, sive *permittere*; Pharisei autem inde præceptum faciebant voce *ἐνετείλατο* *mandavit*. Ideoque Christus videns, hanc quæstionem sibi tentandi causa propositam fuisse, etiam vocat *mandatum* Marc. x. 3, dicendo, *quid vobis mandavit Moses?* quem quæstionis aculeum sentientes Pharisei respondebant, Mosē non mandasse, sed permisisse libellum discessionis scribere. Sed perperam Ptolomæus *apud Epiphani. heres. 33.* ex hoc loco & Matth. xv. 2. 3. tres legum in Pentateucho species colligebat. 1. quasdam a Deo datas, 2. quasdam a Mose, (qualis hæc) 3. quasdam a Presbyteris. Cum tamen Mosēs non injussu Dei hanc dimissionem permiserit in foro politico.

VIII. Ad priorem quæstionem respondebat ex prima Institutione conjugii Gen. 11. 24. maritum & uxorem indissolubili nexu ita esse conjunctos, ut separari nequeant, nisi in casu fornicationis. Primum illud & vetustissimum præceptum, *Vir adharebit uxori suæ*, Pharisei per traditiones & arbitraria divortia sua, in nihilum redegerant; ostendit ergo Christus, illud manere in perpetuum in suo vigore, licet homines transgrediantur. Duos autem actus Christus proponit, *dimittere uxorem, & aliam ducere*, atque utrumque cum primæva Institutione pugnare, docet. Priorem præcipue cum verbis, *vir adharebit uxori suæ*, nexu scilicet indissolubili; posteriorem vero cum primis, cum istis verbis, *Opifex ab initio fecit masculum & feminam, & erunt duo in carnem unam*. Atque ita uno responso duplicem solvit nodum, occasione quæstionis propositæ. Neque illud ei insolitum & inusitatum, unica responsione ad quæstionem plura significare. Quemadmodum videre est Matth. xxiv. xxv. Marc. xiii. Luc. xxi. ubi interrogantibus discipulis, *quando hæc erunt*, respondet de excidio Hierosolymitano, & consummatione sæculorum.

IX. Non ergo divortium duntaxat, sed & polygamiam simultaneam, quæ inde sequebatur, Christum velle vitatam, liquet 1. ex creatione unius maris & unius femine ac institutione conjugii, ab ipso allegata com. 4. 2. quia vir secundam, tertiam aut plures uxores sibi jungens, cum prima quasi divortium facit, non *adharens uxori suæ* com. 5. Separat enim semetipsum a conjugio sua, & cum altera, contra divinam ordinationem, se coniungit. 3. Expresse dicit, quod *duo debeant esse in carnem unam*, quæ ratio æque

æque locum habet in omni polygamia simultanea, ac in divortio. Siquidem contra illud institutum peccat, quicumque priore uxore superstita, aliam ducit, quia vir non fit una caro cum mulieribus. Huc pertinent reliqua argumenta, quæ in expositione *Institutionis Conjugii* supra allata. Superflua fuisset additio vocabuli *duo* nisi Christus docere voluisset, non nisi duos in matrimonium conjungi debere, & omnem superinductionem uxoris adulterium esse.

X. 4. Quia, *quicumque dimittit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam ducit, mœchatur* com. 9. Quæ *mœcheia* aut consistit in eo, quod illegitime dimittat uxorem suam, aut quod dimissæ superinducat aliam, aut in utroque. Hæc duo enim ponuntur. Non in priori, quia adulterium, stricto significato voce sumpta, non committit, qui se separat ab uxore. Notum enim est, strictissimo significato adulterium dici concubitum cum alterius uxore, stricto vero sensu personæ conjugatæ cum alia soluta, laxo denique aspectum libidinosum eo nomine venire Matth. v. 28. quo etiam pertinet nuda separatio & dimissio; Ergo consistit in posteriore, quod uxori dimissæ vinculo conjugali adhuc sit obstrictus maritus eam dimittens, & per novas nuptias cum alia adjuncta torum conjugalem violet. Simili autem modo mœchatur maritus unus duabus pluribusve uxoribus simul vinculo conjugali & toro conjunctus. Rectissime etiam adnotat Camero, non sine emphasi dici *uxorem suam*. Satis enim videbatur dixisse uxorem, quando alienam nemo dimittit, sed *suam* addit, ut dimittenti uxorem vel plures superinducendi acrius pervellatur auris, cum officii sui admoneatur.

XI. 5. Si mœchatio comitteretur a viro uxorem dimittente, per ipsum separationis actum, non autem per superinductionem alterius uxoris, verba illa, *& ducit aliam*, essent superflua. 6. Si non pugnasset polygamia cum prima Institutione, ex qua Christus respondet, cur non dedisset hoc consilium Phariseis, ut prioriam superinduceret? ita in V. T. propter sterilitatem, aliarumve qualitatum & virtutum defectum, aliam adjunctam esse legimus. Exemplum est in Abrahamo, Jacobo, Hanna. Tales enim imo multo leviores rationes hic urgebantur a Phariseis, cum primis a domo Hillelis. At tantum abest, ut commendet priorem retinendam, & alteram ei superinducendam, ut potius & separantem se & ducentem aliam, & separatam & ducentem separatam adulterii damnet.

XII.

XII. Videamus nunc, quid excipiant polygamiae propugnatores. 1. Athanasius Antagonistam culpatur p. 493. quod dicat, polygamiam pugnare cum primæva institutione & sua intrinseca natura adulterium importare, cum tamen Gen. 1. institutum sit conjugium, non capite 11. Aut enim ante verba, *crescite & multiplicamini* Gen. 1. 28. aut tunc cum hæc verba proferrentur, aut post cœpisse existere conjugium; non ante hunc locum aut Adamum creatum, quia nulli dantur Præ Adamitæ. 2. Idem p. 480. excipit, satis clare ex illis verbis Gen. 11. 24. *relinquet, adhærebit uxori, erunt una caro*, perspicuum esse, divortia pugnare cum natura conjugii, at illas bonas consequentias se nondum vidisse, quibus polygamiae antipathia cum prima institutione, ejusque, ceu adulterii, iniquitas fuerit ostensa. 3. p. 500. argumentum Antagonistæ *Si ille, qui dimissa uxore ducit alteram, mœchatur, multo magis ille, qui retinet & ducit aliam, mœchatur*, refutat, ostendendo diversitatem, quod dimissio uxoris sit mœchatio, quia est contra naturam conjugii; sed retinere uxorem & ducere plures, non esse contra matrimonii naturam, nec esse peccatum. Idem objicit Arcuarius p. 142. polygamiam non pugnare cum Institutione, cum in ea diversi sint contractus. Si quis, adulterium in eo consistere, putet, quod maritus ducat secundam uxorem, tunc & illum adulterium committere videri, qui post mortem uxoris, & post legitimam separationem, secundas init nuptias. Ideo a Christo eum, qui se separat, & aliam ducit, non vocari adulterum, quod uxor adhuc vivat, sed quod omni spe conciliationis jam sit destituta. Si omnes secundæ nuptiæ primum matrimonium solverent, Christum tot verba non fecisse de separatione, sed nude dixisse, qui aliam ducit, committit adulterium.

XIII. 4. Th. Aletheus adulterium in neutro constitui posse, putat, nec in eo, quod dimittit uxorem, nec in hoc, quod aliam ducit. Cum is non mœchetur proprie, sed tantum improprie, tanquam causa moralis, quod dimittendo uxorem faciat, ut uxor dimissa adulterium committat, quod probat ex Marc. v. 32. & Smidii auctoritate confirmat 5. Pergit Athanasius p. 481. 496. 498. repudiatorem uxoris non fornicariæ se separare, quantum in se est, in solidum a sua uxore, & vinculum matrimoniale totaliter rumpere, alterique more solito concedere uxorem pristinam. Mœchationem consistere in separatione, quod separans violet torum & quidem suum, & rumpat vinculum cum priore,

M m

a qua

a qua se separat; non in ductione alterius, aut superinductione secundæ uxoris, cum qua vinculum non rumpi, sed novum matrimonium contrahi putat. Et τὸ γαμεῖν non superinducere, sed uxorem ducere, vel viro nubere significare, vocem igitur *superinductionis* hic non habere locum, utpote quæ præsupponat uxorem non separatam, sed manentem, sed melius dici posse, substituere in prioris locum aliam, quod Deo maxime abominabile. 6. Athanasius Vinc. particulam *ε*, ut Hebraicum *vau*, causaliter exponi posse docet, ut Exod. vii. 26. 1. Sam. xx. 16. hoc sensu; qui se separaverit ab uxore sua, ut ducat aliam, mœchatur. Arcuarius vero urget p. 142. in textu *ε*, non *aut* dici. 7. Subjungit Theophilus Al. Apostolos ita verba Christi non intellexisse, quia polygamiam inter peccata a regno cœlorum excludentia non recenserint.

XIV. Respond. ad 1. Illud commentum, institutum esse conjugium non capite secundo, sed primo Geneseos, supra Sect. 1. cap. 111. satis confutatum est. Ostensum ibi Gen. 1. 28. legem generalem contineri, sed specialem & ipsam Institutionem cap. 11. 24. Gratis igitur excipitur, aut ante hunc locum Gen. 1. 28. aut tunc cum hæc verba proferrentur, aut post cœpisse existere conjugium. Institutio enim illa cap. 11. 24, ut immediate cum lege generali & benedictione cap. 1. 28. connexa concipi debet, etsi diversis capitibus narretur. Quemadmodum D. Pareus hanc naturalem historiæ seriem esse probat. Gen. 1. 26. cap. 11. 7. 15. 18. 22. cap. 1. 28. cap. 11. 23. 24. cap. 1. 29. cap. 11. 16. 17. Pariter Salianus *Annal. Ecclesiast. Vet. Test. Tom. 1.* hunc rerum gestarum ordinem ponit Gen. 1. 24. 25. 26. 27. Cap. 11. 7. 8. 15. 18-24. inclus. cap. 11. 28. 29. 30. cap. 11. 16. 17. Ergo vel verba illa Institutionis Gen. 11. 24. præcesserunt legem generalem cap. 1. 28. vel immediate illa exceperunt, ut unus, non diversi actus hic sint intelligendi. Adam enim mulierem ex se desumptam esse cognovit, & ex ea Evæformatione de matrimonii ratione etiam didicit, quod illatio *ε* *propterea* ex præcedentibus edocet. Cum autem de speciali revelatione nihil legamus, Adam id iusta rationatione potius collegisse videtur, non tantum ex iis, quæ sensibus se prodebant, sed etiam quæ sola mente intelligebat, mulierem ex se desumptam esse. Quod Deus approbavit. Atque ita leges illas matrimonii, quas Adamus edidit, ab Opifce dictas

etas esse, Christus testatur Matth. XIX. 5. Deo ita dirigente. Nisi verba illa tanquam a Mose ex inspiratione divina prolata capere malis.

XV. Peyrerius *lib. 3. cap. 1. 2. 3.* Adamum illum, de quo cap. 11. Geneseos, non primum hominem, sed patrem primum Judæorum, multis seculis post illos primos mares & foeminas cap. 1. conditum esse putat, cui istæ leges sint datae, ut capite 11. non narretur series rei ante actæ, sed principium rei novæ apud Hebræos. Cujus sententiæ primariam rationem adfert, quod prima creatio primorum hominum, capite primo narrata, confecta sit uno illo sexto & ultimo die creationis. Impossibile autem esse, transacta fuisse ista omnia, quæ narrantur capite 11. ab Adamo formato usque ad Evam ædificatam, per id temporis, quod adhiberi potuit a vespera ad mane unius diei. Quæ mera cerebri figmenta sunt, quibus repugnant loca Gen. 11. 5. cap. v. 1. 2. & cap. 11. 20. *non aderat Adamo auxilium.* Difficultati isti, uno die omnia transacta esse non videri, supra occurrimus Sect. 1. cap. IV. unde hic abstinemus a digressionem.

XVI. Ad 2. responsio est in promptu. Si non clarius, saltem æque clare ex verbis illis, *marem & foeminam creavit eos, vir adhaerebit uxori suæ, duo erunt in carnem unam*, liquere, polygamiam esse prohibitam, ac divortium ex istis verbis, *relinquet parentes, adhaerebit uxori, erunt caro una.* Ad 3. Resp. nullam illic esse diversitatis rationem, nisi quod retinens priorem, non plane repudiet, revera tamen ab illa se separat, quando alii dat potestatem in suum corpus. Deinde falsissimum est, quod Ath. Vincentius & Arcuarius contendunt, polygamiam non pugnare cum matrimonii natura & primæva Institutione. Sectione 1. contrarium vidimus. Ratio autem, cur Christus tot verba fecerit de separatione, est, quod Pharisei illam quæstionem ipsi proposuerint. Arcuarius p. 143. ex Musæo it persuasum, polygamum suis uxori- bus vinculo & toro conjugali obstrictum, ideoque in polygamia non esse adulterium. Id autem factum esse, liquet ex Athanasio, & disertis verbis Musæus dicit *Thesi VII. citata, quemvis polygamum violare torum conjugalem, & committere adulterium, quod uxore prima vivente, sibi que non solum vinculo conjugali, sed & toro adhuc conjuncta, ducit aliam, & cum utraque se carnaliter commiscet, & paulo post: qui uxori vinculo conjugali & simul toro sibi conjuncta, superinducit aliam, superinducendo illam committit adulterium.*

M m 2

XVII. Ad

XVII. Ad 4. Resp. Interpretationem Theophili nullo niti fundamento, *mæchatur*, i. e. facit mæchari, in qua significatione vox illa non occurrit. Neque aliter Interpretes vocem vertunt Syrus *ܡܚܝܚܐ* Arabs *محرأ* Æthiops *ዘመድ*: i. e. *mæchatus*, *scortatus est*, *adulteravit*. Neque ea probatur ex Matth. v. 32. ubi expresse dicitur *ποιεί αὐτὴν μοιχᾶσαι* *facite eam mæchari*, cum ibi de divortio simpliciter loquatur, nulla ratione habita superinductio- nis alterius uxoris: diversa enim sunt subjecta Matth. v. 32. & XIX. 9. illic est repudians uxorem, hic vero repudians & aliam ducens. Atque inde oriuntur diversa prædicata, ut repudians uxorem *facere mæchari*, sed repudians & aliam ducens *mæchari* dicatur. Utrumque autem in virum cadit, qui dimittendo uxorem suam, quæ se continere nequit, *facit eam mæchari*, & ipse ducendo aliam *mæchatur*. Ne dicam, quod inepta illa explicatio repugnet verbis Christi apud Marcum cap. x. 11. *mæchatur adversus illam*; id verti nequit, *facit, ut uxor dimissa mæchetur adversus illam*. Neque illud figmentum Schmidius comprobat, *μοιχεύει* vel *μοιχᾶσαι* accipi de desertione uxoris, & aliis pacto conjugali contrariis actibus, absque copula carnali.

XVIII. Ad 5. Resp. iterum exceptionem istam falso niti fundamento, quasi in separatione illegitima non maneat vinculum matrimoniale; cum virum & uxorem tamdiu sibi obligari, constat, donec alter eorum, vel uterque moriatur Rom. vii. 2. 3. ordinarie nimirum, & matrimonio per crimen non abrupto, & extra casus in verbo Dei definitos. Etsi enim jus illud sit in fonti aliud incundi matrimonium, quia ob alienum crimen nemo suo jure privatur, denegatur tamen fonti, cum illud scelere non acquiratur. Adeoque revera hic datur *superinductio*, quamdiu legitima separatio non intercessit. Ad 6. Resp. Præterquam quod Interpretes particulam *ET* hoc loco ita non exponant, unde nec temere & sine ratione a communi significatione deflectere licet, ostensum est, eum, qui dimittit uxorem suam, nisi aliam ducat, proprie non mæchari, voce illa mæchationis vel adulterii stricte sumpta. Accedit, quod Arcuarius contra, significationem *ET* urgeat. Denique ad 7. exceptionem Resp. 1. Negando consequentiam a particulari ad universale; Apostoli non recensuerunt polygamiam inter peccata, a regno cælorum excludentia, Ergo polygamia a Christo Matth. XIX. 9. non fuit prohibita. 2. Negatur minor. Cum enim adul-

adulterium peccatis annumerent, quæ excludunt hominem a regno cœlorum, 1. Cor. vi. 9. 10. Gal. v. 19. 21. etiam polygamiam, quæ sub adulterio comprehenditur, illis annumerarunt. Quemadmodum mox pluribus probabimus ex 1. Cor. vii. Eph. v. & 1. Tim. iii. Apostolos ita verba Christi intellexisse.

XIX. Concludit tandem Ath. Vincentius, verbis illis Christi Matth. xix. 11. ἔ πάντες χωρῶσι τὸν λόγον τῆτον *Non omnes capiunt hunc sermonem*, quæ applicat antipolygamis. *Plerosque enim rusticantes cerebrum humoribus crassissimis impeditum gerere, ut non possint intelligere, quæ sunt spiritus Dei; alios præconceptis opinionibus imbutos, ut ad veritatem amplectendam fere plane sint inepti; alios in conscientia convictos confiteri nolle veritatem, ne odium incurrant; alios ex malitia veritatem evertere.* Egregia conclusio & reprehensio. Christus adhortatur ad castitatem & cœlibatum, & in eo ponit, quæ sunt spiritus Dei; noster vero polygamus non tantum ad matrimonium sed & pluralitatem uxorum hortatur, & in voluptatibus carnis ea, quæ spiritus sunt, ponit.

CAPUT III.

Clarissimis verbis Paulus 1. Cor. vii. improbat polygamiam.

Misso argumento ex 1. Cor. vi. 16. quo D. Arcuarius pag. 154. polygamiam probat, si vir cum scorto præter suam uxorem sit una caro, polygamia erit licita, quod supra excussimus; videbimus, quid roboris sit in Capite vii. prioris ad Corinthios; Legat quis totum, deprehenderit plurima argumenta contra polygamiam. Plane inuit Apostolus hoc & xi. capite, tale esse inter marem & foeminam relationis vinculum, ut alter sine altera esse nequeat, & unus in alterius corpus potestatem habeat. *Primum* argumentum contra polygamiam occurrit commate 1. καλὸν ἀνθρώπῳ γυναῖκός μὴ ἀπτεῖσθαι *bonum est viro mulierem non attingere.* Non peccat, sed bene facit, qui unam non attingit, quomodo igitur peccabit, qui plures non ducit? quod contendunt polygamix defensores. Apostolus enim loquitur de muliere, non de mulieribus.

Secundum argumentum suppeditat comma 2. διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχεται, καὶ ἕκαστη τὸν ἴδιον ἄνδρα ἔχεται *Sed propter scortationes suam quisque uxorem habeto, & proprium quisque virum habeto.* Non dicit, quisque uxores habeto, sed uxorem,

M m 3

rem,

rem, & quidem suam; & quæque uxor habeto, non plures uxores habento, virum *proprium*. ἴδιον opponitur τῷ κοινῷ. At si vir habeat plures uxores, eas necesse est, habere maritum cum aliis communem, *non proprium*. Nostri propter scortationes polygamiam passim commendant. Apostolus autem non nisi unicam uxorem ad illud vitium vitandum ducere jubet. Qua ratione polygamia infringitur. Qui enim plurium maritus simul existit, unius *proprie* dici nequit. ὅστις ἀγαθὸς καὶ ἐχέφρων τὴν αὐτῆ φιλέει καὶ κηδεύει *nam quisquis bonus & prudens est, suam ipsius amat & curat.*

III. *Tertium* desumitur ex com. 3. τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλομένην εὐνοίαν ἀποδίδωτω. οὐμοίως δὲ καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ. *Uxori vir debitam benevolentiam reddito; similiter autem & uxor viro.* Non dicitur de uxoribus, sed de *uxore*, in singulari, estque reciprocatio, uxori vir, viro uxor, non uxores: εὐνοία *benevolentiam, benignitatem, debitum maritale* significat, quod Syrus reddit ἀγάπην *amorem, quem debet.* Pariter Arabs. Hebræis *תנן* tempus statum vocatur, quod, ut aliquoties notatum, volunt maritis a Deo præceptum Exod. XXI. 10. Prope ad illud nomen accedit, quod Homerus aliique concubitum Φιλότητῳ nomine expriment. Musæus in Erotopægnio v. 222. eleganter *νοχίην Φιλότητα nocturnam amicitiam* vocat. Debiti illius conjugalitatis redditio argumentum saltem est mutui inter conjuges amoris, & mutuae benevolentiae indicium. Et propter hanc debitam benevolentiam uxor maritum a ducendis pluribus prohibere potest. Quamdiu autem matrimonium durat, tamdiu seruituti mutuae subiecti sunt conjuges.

IV. *Quartum* extat com. 4. ἡ γυνὴ τῆς ἰδίας σώματῳ ἐκ ἐξουσίας, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ. οὐμοίως δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ τῆς ἰδίας σώματῳ ἐκ ἐξουσίας, ἀλλ' ἡ γυνή. *Uxor proprium corpus non habet in potestate, sed vir: SIMILITER (Syrus καὶ ἀνὴρ pariter etiam) autem & vir proprium corpus non habet in potestate, sed uxor.* Hinc est, quod pater sibi uterum tribuat Job. XIX. 17. *filii uteri mei.* quia venter uxoris etiam viri est, & vice versa. Potestas viri & uxoris ab Apostolo ad usum conjugii adæquata statuitur, & æqualis utriusque obligatio. In cuius igitur corpus unica tantum uxor habet potestatem, vi legis divinæ, ille vi interdicti divini non potest alteri uxori vivente priore, sui corporis potestatem facere. Non enim potest quis conferre alteri, quod amplius non habet, sed pacto perpetuo & irrevocabili jam ante alteri contulit. Jam vero in cuiuslibet viri corpus

corpus unica tantum uxor potestatem habet, quod probatur ex hoc loco. Ergo.

V. *Quinta* ratio petitur e com. 5. Μη ἀποσερέϊτε ἀλλήλους ne fraudate alter alterum, nimirum isto jure alter alterum ne private, ne alter alteri faciat injuriam. Simili fere phrasi utitur Maymonides de Connub, cap. XIV. §. VII. Nefas est uxorem stato tempore defraudare. Id enim si quis uxoris vexanda causa committat, legem violat prohibentem, quæ ita scripta est Exod. XXI. 10. Victum, cultum, & tempus statum ei non detrahent. In polygamia necesse est, alicui fraudem fieri; quia maritus simul cum omnibus versari nequit. *Sextum* argumentum latet eodem commate, ubi ad tempus abstinentiam quidem permittit, sed ἐκ συμφώνως ex consensu, deinde simul convenire jubet, ne tententur a Satana, propter incontinentiam. Si polygamia Paulo licita fuisset visa, aliud consilium suppeditasset propter incontinentiam. *Septimum* & similia argumenta suggerunt pleraque commata sequentia, cum primis 10. 11. 12. 13--16. ubi temper in singulari numero de uno viro & una uxore. Non suadet Apostolus, ut si uxor sit infidelis, maritus superinducat fidelem. Adde com. 27. 28. 33. 34. 39. Quod si monogamia tot curis, laboribus & incommodis est exposita, multo majoribus exposita erit polygamia, quia crescentibus causis crescunt effecta.

VI. Excipit 1 Theophilus cum Athanasio *Thesi* LXXXVI. & Arcuarius p. 147. contra argum. 2. ex com. 2. Singularem numerum nihil probare, nec *proprium* semper inferre proprietatem in 4. modo, non enim esse contra naturam proprii, ut hic sumitur, pluribus esse commune, uti ex Rom. XIV. 4. *Servus cadit suo proprio Domino*, non inferendum, quod ille Dominus non possit & alios habere servos. Pluralem rerum numerum proprietati non esse contrarium, uxorem ita propriam esse marito, ut suum corpus alteri communicare nequeat, maritum vero non eodem pacto esse proprium suæ uxori, ut suum corpus alteri communicare non possit. Addit Ath. Vincentius p. 520. inveniri ibi duo diversa vocabula ἰδίου & ἐαυτοῦ diversissimæ significationis; Apostolum quidem dicere, *proprium virum* quæque habeto; sed in altera propositione dici, quisque *suam uxorem* habeto, a se possessam, non propriam. Proprium etiam pluribus esse commune, probat ex Matth. IX. 1. Act. I. 25. Joh. I. 11. Rom. VIII. 32. 2. Excipit Theo-

Theophilus Aletheus ad comma 4. Theſi LXXXIV. in illis verbis non eſſe æqualem poteſtatem mulieris & mariti in corpora mutua intelligendam, ſicut illis verbis Chriſti, *Sicut miſit me pater meus, ita ego mitto vos.*, non illico omnibus modis æqualis miſſio filii & diſcipulorum concipienda eſt. Addit Ath. Vincentius p. 505. & Arcuarius p. 151. particulam *ὁμοίως* omnimodam & omnibus numeris abſolutam æqualitatem non importare; & hanc eſſe mentem Apoſtoli, uxorem non habere facultatem a marito, nec maritum ab uxore, ſed poſſidere eam facultatem ab ipſo Deo, vi primæ institutionis. 3. Maritum habere majorem poteſtatem, ex Scriptura probat; maritum eſſe Dominum mulieris, potuiſſe inquirere in virginitatem ſponſæ, Zelotypiam per aquam exercere, repudiare etiam, quæ mulier non poterat. 4. Paulum dicere, mulierem eſſe alligatam viro, quamdiu vir vivit, ita ut non poſſit alteri nubere, nuſpiam autem dicere Paulum, quod vir ſit alligatus mulieri, quamdiu mulier vivit, ut non poſſit aliam ducere. 5. Mulierem quidem habere etiam aliquam poteſtatem in corpus mariti, quoad debitum conjugale, cum non eſt prægnans, & vir non eſt debilis & morbidus. Maritum tamen poſſe ſuum corpus, præter voluntatem uxoris, non tantum cum eſt prægnans, ſterilis, vetula, communicare alteri, ancillæ, ſed & quocumque velit, exemplo Abrahami, Jacobi, Davidis aliorumque. 6. Nihil obſtare, quo minus altera uxor, ob parem contractum maritalem, etiam paria jura & ſine confuſione æque communia habere poſſit (ſicut filii multi æqualia jura reſpectu parentum habent) illud tamen jus mulieris in virum multas pati limitationes. 7. Arcuarius opponit locum Col. III. 18. diſcrimen Apoſtolum facere inter marem & foeminam. 8. Non intelligi com. 5. talem defraudationem, idem contendit. p. 149. qua maritus præter ſuam uxorem etiam alteri poteſtatem dat, ſed qua maritus uxori debitum maritale non præſtat, licet id alteri non præſtaret.

VII. Reſp. ad 1. Supra viſum, Hebræos ita argumentari de Sacerdote Levit. XXI. 14. *אשה תקח* accipiat uxorem in ſingulari, non binas. *Proprium* quod attinet, probandum, id hic non ſtrictè ſumi & inferre proprietatem in quarto modo. Conſequentia & nexus hujus textus contrarium docent. Suidas *ἰδίον* vocat *proprium*, *peculiare quiddam* & *ab uſu communi remotum*. Concedo, Rom. XIV. 4. & Matth. IX. 1. ſervum ita eſſe proprium Domino, ut tamen Dominus

minus possit habere plures, & civitatem ita fuisse propriam Christi, ut tamen illa communis esset pluribus civibus. Id vero minime locum habet inter æquales, ut Joh. v. 18. Christus vocat Deum *πατέρα ἰδίου proprium patrem*, & ille erat vice versa *ἰδιος υἱὸς proprius filius* Rom. viii. 32. non unus ex propriis, quasi horum turbam haberet Deus, sed qui idem unigenitus Joh. i. 16. 1 Joh. iv. 9. 10. Ex eo, quod dicebat, Deum esse suum proprium patrem, colligebant Judæi, illum semetipsum facere Deo æqualem. Ita hic uxor habet proprium maritum, & maritus habet suam propriam uxorem. Servos autem relatos ad Dominum, non esse comparandos cum uxoribus respectu mariti, supra probatum. Nec ullius momenti est observatio Athan. Vincentii, duo vocabula *ἰδίου & ἑαυτῆ* adhiberi; cum sensus idem maneat. Syrus eam subtilitatem ignoravit, quando utroque membro *ה* adhibuit *ה* uxorem suam *לבער* virum suum. Pariter Æthiops & Arabs. Ita Cl. Heinsius existimat, Apostolum 1. Thef. iv. 4. *τὸ ἑαυτῆ σκεῦ* vocare uxorem, quod sit *σκεῦ ἰδίου* sicut 1 Cor. vi. 18. scortator peccare dicitur *εἰς τὸ ἰδίον σῶμα* in proprium corpus, quod idem est, ac si diceretur *εἰς τὸ ἑαυτῆ σῶμα*. Addit Arcuarius p. 147. Apostolum mandare, ut propter scortationem quæque uxor proprium virum habeat. Marito autem plures per polygamiam sibi jungente, uxorem non scortari. Quasi vero non eodem modo quisque maritus suam uxorem habere jubeatur, propter eandem scortationem, & is non scortetur plures ducendo.

VIII. Resp. ad 2. in loco allegato Joh. xx. 21. *Sicut misit me Pater &c.* reperiri *καθὼς* sicut, *καγὰρ* ita & ego. Eodem modo Joh. xvii. 18. Hic vero particulam *ὁμοίως* Similiter occurrere, quemadmodum etiam Matth. xxi. 26. xxvi. 35. xxvii. 41. Luc. x. 32. 37. Joh. v. 19. 1. Cor. vii. 22. 1. Pet. iii. 1. 7. & similibus locis. Accedit, quod quamvis non sit paritas personarum & auctoritatis Joh. xx. 21. in eo tamen similes Apostoli Christo dicantur, quod non nisi missi ire debuerint, sicut Christus a Patre missus est. Negat Athanasius, particulam *ὁμοίως* omnimodam & absolutam æqualitatem importare. An ergo Joh. v. 19. *Quacunque Pater facit, hac etiam Filius ὁμοίως* PARITER (vel similiter) *facit*, particula ista non infert absolutam æqualitatem? Credat illud, qui Deitatem Christi negat, nemo alius. Sic Luc. vi. 31. *Prout vos vultis vobis facere homines, ὁμοίως* pariter *vos facite eis*. Adde 1. Cor. vii. 22. Denique Apostolus 1 Cor. vii. 4. illud argumentum

Nn

non

non ex loco similibus, in quibus aliquando sunt dissimilia, sed ex loco repugnantium desumit: Qui non habet jus & potestatem sui corporis, sed illam contulit in uxorem, is non habet potestatem uxori adhuc viventi superinducendi aliam. Atqui maritus. Ergo. Falsum etiam est, Apostoli mentem hoc in loco esse, uxorem non habere facultatem a marito, nec maritum ab uxore, sed ab ipso Deo. Etsi hoc verum sit, & innuat Apostolus 1. Cor. XI. 11. 12. hic tamen ita non argumentatur, sed loquitur de potestate, quam vi pacti matrimonialis uxor confert marito, & vice versa.

IX. Resp. ad 3. Negari consequentiam, Maritus majorem habet potestatem, est Dominus mulieris, potuit inquirere in virginitatem sponsæ, potuit zelotypiam per aquam exercere, & repudiare uxorem, Ergo habet potestatem sui corporis, ut aliam uxorem, priore adhuc vivente, ducere, eique corporis sui potestatem per novum pactum facere possit. Ad 4. Resp. Etsi Paulus disertis verbis id non dicat, par tamen utriusque ratio est; *Cur enim non eundem sensum habeant, quæ eadem ratione prolata sunt*, ait Crollius *Comment. in 1. Cor. VII.* Dein Christus quoad rem hoc dicit loco ante exposito Matth XIX. 9. Ad 5. Resp. Negari, mulierem habere tantum potestatem in corpus mariti, quoad debitum conjugale, non item quoad aliam uxorem ducendam. Christus enim docet locis citatis, maritum etiam quando actu & de facto ab uxore sua se separavit, citra fornicationis causam non habere potestatem sui corporis talem, ut uxori alteri ejus copiam facere possit. Exemplum Abrahami plane contrarium docuit. Ad reliqua supra responsum.

X. Ad 6. Resp. Contractu sive pacto conjugali semel cum prima uxore inito, maritum non amplius habere potestatem sui corporis, sed uxorem, quod hic disertis verbis docet Apostolus. Contractus ergo cum altera, priore vivente, extra casum in Scriptura designatum, nullus est. Simile a filiis multis eodem jure gaudentibus petatum huc plane non quadrat. Quia potestas generandi in parentibus nullo jure ad unum actum determinata est, sicut potestas communicandi suum corpus, vi primæ Institutionis conjugii, determinata est ad unam personam. Ad 7. Resp. Discrimen nos facile agnoscere, quod Deus velit uxorem marito esse subjectam, inde tamen non inferendum, maritum habere potestatem sui corporis, ut aliam uxorem ducere possit, ante jam vidimus. Ad 8. Resp. Apo-

Apostolum in genere prohibere, ne se fraudent invicem conjuges, addita exceptione; atqui defraudat maritus uxorem, si plures superinducat. Excipit Apostolus casum jejunii & precum. Atque ita ad tempus plane abstinere suadet ab actu conjugali; & netentur a Satana, has duas personas iterum convenire jubet, quæ omnia repugnant polygamia.

XI. Denique D. Arcuarius eousque progreditur, ut non tantum licitam, sed & mandatam esse polygamiam, doceat *Par. IV. c. 111.* cum *Deut. xxv. 5.* tum *1. Cor. vii. 9.* Locum Mosaicum supra expendimus. Altera objectio ex Paulo pag. 197. vix responso indiget. Qui non plane cœcuit, facile videt, Apostolum cœlibatum & conjugium conferre, quid κρείσσον, γαμήσαι ἢ πυρᾶσθαι, an melius sit nubere, sive nuptias contrahere, quam uri. De polygamia altum silentium. Qui enim suadet abstinere plane a conjugio, etiam ab una uxore, quomodo ille potest præceptum dare polygamia? Adde, Apostolum suasionem uti, non præcepto vel imperio: τὸ δὲ λέγω κατὰ συγγνώμην, ἔ κατ' ἐπιταγήν.

CAPUT IV.

Polygamia simultanea improbat Eph. v. 23. seq. & 1. Tim. III. 2. 12. Ti. 1. 6. non successiva.

Considerationem etiam merentur verba ejusdem Apostoli *Eph. v. 23. sq. & 30. 31.* ubi repetit matrimonii institutionem ex *Gen. 11. 24.* Major hic ex instituto divino inter conjuges conjunctio docetur, quam inter parentes & liberos. Sicut igitur sponsus vel maritus unam sibi jungit sponsam vel uxorem, ita Christus Ecclesiam. Non enim singuli fideles sunt Christi sponsa, sicut sunt ejus membra, sed omnes simul sumpti, seu integra Ecclesia, propter unius ejusdemque spiritus communionem. Præterito autem cœtu infidelium & improborum, unum fidelium cœtum amat Christus, tanquam unicam conjugem. Nam fœdus Dei & nunc conjugale est, ut olim cum Israele, cui ita erat vivendum, ne alii Deo se jungeret, sed solius veri Dei cultui addictus maneret, quale propositum Iosue fuit *cap. xxiv. 15.* & 7000 illorum *1. Reg. xix. 18.* Quemadmodum uxor ea ratione viro adhæret, ut nullius præterea commercium habeat.

II. Si Apostolo polygamia licita visa fuisset, subjectionem uxorem

N n 2

rem

rem perapposite commendare potuisset com. 22. dicendo com. 23. Quoniam vir est caput uxorum, uti Christus est caput Ecclesiæ, sive fidelium. Item com. 24. Sicut Ecclesia se subicit Christo, ita & uxores suo viro se subiciunt in omnibus. com. 25. vir dilige uxores tuas, sicut & Christus Ecclesiam, & com. 33. Ita & vos suas quisque uxores ita diligit, ut se ipsum. At Apostolus ubique de viro & uxore in singulari, vel de viris & uxoribus in plurali loquitur, utrumque in pari collocans dignitate.

III. Tandem polygamix propugnatoribus loca illa Paulina opponimus, quæ occurrunt 1. Tim. 111. 2. 12. & Tit. 11. 6. Δείξτε τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίλετοτον εἶναι, μιᾶς γυναῖκός ἀνδρα. Oportet igitur *Episcopum irreprehensum esse, unius uxoris virum.* & com. 12. Διάκονοι ἔσονται μιᾶς γυναῖκός ἀνδρες. *Diaconi sint unius uxoris mariti.* Requirit Apostolus, ut non plurium uxorum, sed μονόγαμοῦ unius uxoris maritus tantum sit, si velit esse irreprehensibilis & sine nævo. Bigamus igitur vel polygamus culpa non caret, quia incontinentiæ suspicionem incurrit. Primum autem Episcopis & Diaconis interdicta est bigamia & polygamia, quia viguit inter Judæos & gentiles, Christianam fidem & religionem amplexos. Quod testatur Theodoretus, *Olim enim consueverant & Græci, & Judæi, cum duabus & tribus, & pluribus etiam uxoribus simul jungi lege matrimonii.* Cui ὁμοίηφϞ Chrisostomus, *Non hoc veluti sanciens dicit Apostolus, quasi non liceat absque uxore Episcopum fieri, sed ejus rei modum constituens. Indæis quippe licitum erat etiam secundo matrimonio jungi, & duas κατὰ παύτο' simul habere uxores.* Ex quibus insimul, falsissimum esse, liquet, quod Theophilus & Ath. Vincentius fingunt, in ministro Apostolam requirere, ut sit antea uxoratus, & specimina prudentiæ in gubernatione familiæ & liberorum educatione edat. Quia hæc non est mens Apostoli, qui non positive, quasi eligendus necessario uxorem habeat, sed negative intelligi debet, ne, qui præficitur, aut qui præest Ecclesiæ, plures habeat uxores, quam unam. *Non præcipit nuptias, sed excludit πολυγαμίαν,* recte docet ad h. I. J. Crocius.

IV. Age nunc expendamus, quodnam sit rationum in contrarium allatarum robur. Ad locum Pauli ad Timotheum excipit Th. Aletheus *Thes. LXXXVI. primo* numerum unitatis, dualis vel pluralis non exclusive positum, non semper excludere majorem pluralitatem, quemadmodum Psal. xxvi 1. 4. Prov. xxx. 7. Deut.

XIX. 15. Matth. xviii. 16. 19. 20. Commendati Episcopo matrimonium & imperari, ut ad minimum sit unius uxoris vir, seu maritatus, ad movendam suspensionem scortationis. 2. Ab Episcopo ad omnes homines argumentari, fas non esse. Idem Arcuarius p. 152. urget. 3. Sicut ex verbis 1. Tim. v. 9. *Vidua, qua fuerit unius viri uxor*, eligenda, non sequitur, polygamiam muliebrem esse prohibitam, ita etiam non sequi, quando Episcopus debet esse unius uxoris vir, polygamiam virilem esse prohibitam. Eadem est objectio Grotii. 4. Excipit Athanasius Vin. *Unius dici non unicæ*. Confert loca Matth. 28. 1. Marc. 16. 1. Luc. 24. 1. Joh. 20: 1. ubi *μία σαββάτων prima sabbatorum* dicitur.

V. Ad quæ commenta responsiones sunt in promptu. Nam 1. Theophilus contradicit Paulo, qui ita commendat unitatem, ut pluralitatem excludat, fatentibus aliis polygamie patronis. Quod *ad minimum* esse debeat unius uxoris vir, non additur. Neque Apostolus imperare potuit Episcopo, ut sit maritatus, quia cœlibatum commendavit 1 Cor. vii. & voluit ac optavit, ut omnes homines essent sibi similes com. 7. Ostendant nobis adversarii unicum locum, ubi Scriptura ita de uno viro, vel de duobus conjugibus loquatur, ut dicat duos, tres, aut plures. In loco Deuteronomii citato unitas expresse excluditur. Ad 2. r. Episcopis a Deo potestate matrimonium ineundi æque concessa ac aliis hominibus, non immerito argumentari licet ab eorum matrimonio ad aliorum. Oportet saltem, juxta Theophili mentem, aliquid esse Deo displicens in bigamia vel polygamia, quod ferre nolit in Episcopo & Diacono, sive verbi Dei ministris, si vel toleret in aliis. Unde tamen perperam concludit D. Arcuarius p. 156. polygamiam sub initium N. T. ab Apostolis esse permissam. Quia, ut dictum, tunc erant polygami, inter Judæos & gentiles ad Christianam fidem conversos, qui tolerari poterant, quemadmodum & hodie, si Turca aliusve gentilis converteretur, qui ante conversionem duas uxores habuerit, tolerantie locus foret, sed ab eo, qui vult esse episcopus vel diaconus, rigide id exigit, ut sit *μονόγαμος*.

VI. Ad 3. Resp. 1. Tim. v. de vidua sermonem esse, hic vero de Episcopo. Illæ si sæpius nubant, levitatis suspensionem incurrunt. Penelope Homerica secundas nuptias detrectabat, hac etiam ratione inducta, ne a populo judicaretur levis, quod mulier,

lier, quæ sæpius nubit, primos conjuges sincere dilexisse non existimetur, ut pote quorum facile obliviscatur, quod inconstantia minimæ est laudandæ. Vid. *Hom. Odyss. lib. XVI.* Accedit, quod nec loco citato a vidua requiri videatur, ut non habuerit successively plures maritos, sed ne simul plures habuerit; cum fœminas pluribus maritis misceri apud Romanos, non insolitum fuerit. Vid. *Seneca de Benef. Cap. IX.* Cœlius apud *Cicer. lib. VIIII. Ep. fam. VII.* *Juvenalis l. II. Satyr. 6.* Nec male repositum ab Antipolygamo, quem Ath. Vincentius citat, fœminam quoque ratione minus honesta posse multorum esse virorum, scortando, uti *Joh. IV. 16-18.* Sicut Minutius in *Octavio* multiviram vocat eam, quæ numerare poterat adulteria. Deinde, fieri mulierem multorum virorum uxorem, si repudiato primo marito injuste, alteri nupserit, quod tum consuetum fuisse, probat Apostolus *I. Cor. VII. 10.* Conf. *Marc. X. 12.* Et hoc genus polygamia, cum repudiata uxore vir alteram duceret, vel uxor, repudiato priore viro, alteri nuberet, Doctissimus Camero utroque loco intelligit, nempe *I. Tim. III. 2.* & *v. 9.* Secundas autem nuptias, imo etiam tertias & plures licitas esse, probant loca *Rom. VII. 2. 3.* *I. Cor. VII. 2. 8. 9. 39.* *I. Tim. V. 13. 14.* Epiphanius *Licetum est*, inquit, *ut qui non possunt prima uxore contenti esse, secunda post prima mortem jungantur.* Vide Bezam de polygamia successiva, & *Joh. Crocium* in *I. Tim. III. 3.*

VII. Ad. 4. &. Similem esse Pontificiorum exceptionem ad *I. Tim. II. 5.* *unus est mediator*, non unicus. Cum tamen vocula *εἷς* non unum tantum, sed etiam unicum significet. Ut ibi unus Deus dicitur, ita unus mediator. Non nego, voces *εἷς* & *אחד* interdum sumi pro primo; sed hic locum non habet ista interpretatio, quia Paulus primævam Institutionem respicit *Gen. 11. 24.* quam citat *Eph. V. 31.* quod duo debeant esse caro una.

VIII. Denique Theophilus ex *I. Pet. III. 6.* fœminas mōnet, ut Saram imitentur, quæ Abrahamum vocans Dominum tua sponte ancillam suam subministrabat. Ast ex historia constat, Saram tum non vocasse Abrahamum Dominum, cum ancillam substitueret, sed cum Dominus apprensus Abrahamo & Saræ filium promitteret *Gen. XVII. 12.* Nec ratione substitutionis ancillæ, sed obedientiæ & virtutum descriptarum com. I. seq. Sara a Petro in exemplum proponitur. Ne dicam, quod hoc in negotio, quando Hagar substituta, non obedientia, sed suavis & impulsus Saræ eminuerit.

CA-

CAPUT V.

Nec denique Patres, Jus civile, Imperatorum, Regum, Principum, Comitum, Persarum, Turcarum, aliorumque exempla polygamiam confirmant.

TAndem Patres polygamiam, ceu peccatum contra legem naturæ vel moralem, vel Novum Testamentum, non taxasse & condemnasse, post Ochinum contendunt Theophilus & Athanasius *Thesi LXXXVIII.* Quibus addunt suffragia Lutheri, Ph. Melanchtonis & Joh. Calvini. Subjungunt *Thesi LXXXIX.* exempla Imperatorum, Constantis, Constantii, Commodi, Caroli M. Valentiniani, Lotharii, Principis Germaniæ, Comitis a Gleichen, Episcopi Anglicani, Civis Amstelodamensis, Persarum, Turcarum, aliorumque in Oriente & Occidente, (Quæ partim citat Arcuarius *Parte IV.*) *Thesi XC* & ultima ipsum jus civile favere polygamie, fingit Theophilus, cum concubinatum, seu possessionem secundariarum uxorum permittat. Quibus omnibus tandem Arcuarius clausulæ loco subnectit documentum, quo certo casu, Luthero, Melanchtoni, Bucero, aliisque gravissimis Theologis, polygamiam probatam esse, docet.

II. Ad illa omnia in genere respondemus, Sacram Scripturam solam esse regulam vitæ ac morum, non scripta humana, & legibus vivendum, non exemplis. Examinanda sunt Patrum scripta ad verbi divini normam. Patres non numina, sed lumina esse, quibus non nimis credendum, quia de facto errarunt, fatetur Athanasius. Quod Ecclesiæ veteris de polygamia iudicium fuerit, ex veteribus Canonibus, qui digamis benedici prohibent, petendum esse, monet Doctissimus Beza. Nonnulli Patres, quos inter Justinus contra Tryphonem, olim in V. T. polygamiam quidem permissam, nunc vero quemque lætari sub vite sua, hoc est, quemque habere uxorem suam, eamque unam, docent. Idem Rabbinos reprehendit, quod adhuc sibi permitterent plures. Epiphanius *de Conjugio, vir non duas uxores simul habeat, altera adhuc superstita.*

III. Lutherum in fervore disputationis contra sedem Romanam aliquando affectibus abreptum ab uno extremo ad alterum devenisse, nemo facile inficiabitur. Etsi, fatente Arcuario, nonnulla, quæ

quæ scripserat, paullo ante obitum, mutarit & emendaverit. Pariter Melanchtonis sententia variavit. In consultatione de Digamia Regis Angliæ scribit, Polygamiam non esse rem omnino inusitatam, nec esse contra jus divinum. Sed Petrus Martyr Loc. Comm. Class. 2. Loc. 10. docet, quod etsi in Ethicis suis dicat, Deum in Israelitis probasse polygamiam, tamen in lib. de Conjugio apertissime scribat, matrimonium esse oportere conjunctionem unius ad unam. In patribus autem ait, Deum eam imperfectionem tolerasse: illos enim etsi alioqui perfecti essent, tamen non caruisse suis navis. Sed idem de arbore consanguinitatis apertius ait, peccatum illud fuisse ignorantia. Iob. Calvinus plane contrariatur sententiæ Theophili cæterorumque polygamie fautorum. Audiamus eum ad Gen. iv. 19. de Lamecho: *Habemus hic polygamie originem in gente perversa ac degenerare: primum vero ejus authorem hominem sexum, & omnis humanitatis expertem. Cæterum immodicæ propagandæ domus sue studio, ut elati homines & ambitiosi solent, an libidine impulsus fuerit, parum ad rem attinet: quia utroque modo violavit sanctam conjugii legem, quæ a Deo prodita fuerat. Statuerat Deus ut essent duo in carnem unam, atque iste perpetuus erat naturæ ordo: Lamech belluino Dei contemptu naturæ jura corrumpit. Dominus ergo legitimi conjugii corruptelam ex domo Cain prodire, & a persona Lamech incipere voluit, ut polygamos exempli puderet. Pariter ad Gen. xvi. Sarai concubii legem pervertit; lectum conjugalem, qui duobus dicatus erat, polluendo. Nec valet excusatio, quod concubinam uxoris loco esse voluerit: quia fixum illud manere debuerat, mulierem viro adjunctam esse, ut essent duo in carnem unam Nec culpa etiam vacavit Abram, quod stulto ac præpostero uxoris consilio obsequutus est. Ergo ut vitiosa fuit precipitantia Sarai, ita reprehensione digna est Abrahæ facilitas.*

IV. Imperatores & Reges nonnulli vel concubinas habuerunt, vel unam uxorem repudiarunt, quia ex Jure civili utrumque licitum judicabant. l. 4. §. 1. D. de concubin. l. 3. C. de adult. l. 5. C. ad ad Sc. Orfician. Novell. Iuliani 18. De repud. uxore vid. Dig. lib. 24. Tit. 2. de Divortiiis & Repudiis. Inde tamen male colligit Theophilus, Jure Civili polygamiam approbari. Contrarium liquet Instit. l. 1. Tit. 10. *Duas uxores habere non potes.* Adde l. 1. D. de rit. nupt. l. 15. §. 4. D. de manum. vindict. l. 1. l. 13. §. 1. D. de his, qui notantur infam. l. 2. C. de incest. nupt. l. 5. C. de donat. ant. nupt. De Valentiniano vid. supra Sect. 11. Cap. iv. Th. xxiii. Et constat, Theodosium

dofium, Arcadium, & Honorium, post Valentiniani filios Imperatores, ipsis quoque Judæis polygamia interdixisset. 7. *C. de Judæis*. Et ex Constantini constitutione nemini licuit, constante matrimonio, concubinam penes se habere. *l. unic. C. de Concub.* Justinianus & uxorum & concubinarum multitudinem prohibuit *Novell. 18. Cap. 5. Novell. 89. cap. 12. §. 6. §. 7. Instit. de nupt. l. 3. C. comm. de manumiss.*

V. Denique Germ. Principi gravissimi illi Theologi, ab Arcuario citati, Lutherus, Melanchton, Bucerus, Corvinus, Adamus F... Leningus, Winther, Melander, dissuaserunt alteram uxorem, ad primam Institutionem provocantes, quemadmodum ex eorum *Consideratione ab Arcuario producta* videre est: *Suadere non possumus*, ajunt, *ut introducatur publice & velut lege sanciat permissio, plures, quam unam, uxores ducendi...* Deus matrimonium instituit, ut tantum duarum, & non plurium personarum esset societas, si natura non esset corrupta; hoc intendit illa sententia, erunt duo in carne una, idque primitus fuit observatum. Sed Lamech in matrimonium pluralitatem uxorum invehit, quod de illo Scriptura memorat, tanquam introductum contra primam regulam. Apud infideles tamen fuit consuetudine receptum; postea Abraham quoque & ejus posterius plures duxerunt uxores. Cerium est, hoc postmodum lege Mosis permissum fuisse, teste Scriptura *Deut. 21. ut homo haberet duas uxores; nam Deus fragili nature aliquid indulget.* Cum vero Principio & creationi consentaneum sit, unica uxore contentum vivere, hujusmodi lex est laudabilis, & ab Ecclesia acceptanda, nec lex huic contraria statuenda. Nam Christus repetit hanc sententiam. erunt duo in carne una *Matth. 19.* & in memoriam revocat, quale matrimonium ante humanam fragilitatem esse debuisset. Certis tamen casibus locus est dispensationi. Si quis apud exterarum Nationum captivus ad curam corporis & sanitatem inibi, alteram uxorem superinduceret, vel si quis haberet Leprosam, his casibus alteram ducere cum consilio sui pastoris, non intentione novam legem inducendi, sed sue necessitati consulendi, hinc nescimus, qua ratione damnare liceret. Tandem tamen variis rationibus inducti & coacti quasi in eas nuptias consensere, quemadmodum documentum ab Arcuario appositum testatur; an inde inferre licet, gravissimis illis Theologis polygamiam esse approbatam?

Qua poena afficienda Polygamia?

THesi XC. & ultima queritur Th. Aletheus, Carolum V. in-
 stinctu Nunciorum Apostolicorum primum capitale poenam
 in polygamos promulgasse, a Concilio Tridentino postea Ana-
 themate confirmatam. Clarissimus Carpzovius *Par. II. Pract. nov.*
q. 66. num. 15. seq. varias refert Doctorum opiniones, qua poena
 coercendum sit *de Jure civili* crimen digamiae & polygamiae. 1. quos-
 dam opinari, stupri poena afficiendos esse digamos, quae sit publi-
 catio dimidiae partis honorum, in personis honestis; castigatio vero
 corporis cum relegatione, in aliis vilis conditionis personis. 2. ali-
 os existimare, in bigamos, sive sint viri, sive foeminae, capitaliter
 animadvertendum, eosque gladii poena afficiendos. 3. alios arbitrio
 judicis relinquere, quam poenam pro facti & personarum qualitate
 decernere velit, quia certa poena de jure civili definita non est. 4.
 quosdam arbitrari, in crimine bigamiae poenam adulterii obtinere;
 eamque ducenti duas uxores, vel nubenti duobus viris, infligen-
 dam esse. Uxorem duos viros habentem, virgis caesam in mo-
 nasterium detrudendam, virum vero bigamum fustigandum &
 relegandum esse. Quod probat ex *Novell. 117. Cap. 11. A. h. ho-*
die: C. de repud. Sed poena mortis afficiendos solummodo viros
 cum alienis uxoribus conjugatis concumbentes, non uxores adul-
 teras nec maritos ad foeminas solutas prolapsos. Huic sententiae ut
 verissimae subscribit Carpzovius.

II. Addit tamen, hodie in Imperio Romano-Germ. sanctione
 Carolina bigamos capitaliter puniri, non modo poena corporis
 afflictiva, sed mortis supplicio & poena gladii; nec eo tantum casu
 poenam capitale locum habere, si quis alterius uxorem priori su-
 perinduxerit, juxta Matt. Wesenbec. sed & si quis solutam superin-
 duxerit; & hanc sanctionem Carolinam in foro Saxonico etiam ob-
 servandam esse. Fallere tamen hoc, dicit, 1. in bigamis, viro &
 uxore, qui conjuge adhuc superstiti, cum aliis matrimonium contra-
 xerunt, & per benedictionem sacerdotalem perfecerunt, copula
 tamen carnali non subsecuta. 2. fallere, in persona deserta. 3. fallere
 in persona, quae conjuge ex justa causa absente, quem decessisse
 probabiliter credidit, secundum matrimonium contraxit. 4. fallere
 hoc

hoc in foemina soluta, quæ cum marito, qui uxorem habet, matrimonium contrahit & concumbit. Tandem fallere in viro juvene, aut foemina soluta, qui quæve cum conjugata persona scienter quidem sponsalia contraxit, nondum tamen cum eadem concubuit. In hisce cessare pœnam gladii, dicit.

III. Ita Clarissimi Viri Brunnemannus & Strykius *de Jure Ecclesiast. lib. 11. Cap. XVI. §. 1.* In imperio Romano huic crimini gladium dictari, probant *Crim. Artic. 121.* adeo ut intercessio & remissio Conjugis innocentis bigamos ab hoc supplicio non liberet *Carp. Prax. Cr. q. 66. n. 39.* Graviorem autem dubitationem videri, An concubitu nondum secuto, licet copula sacerdotalis intervenerit, gladii pœna cesset, ex mente Caroli V. Dubitat. Cl. Strykius. Graviorem autem dubitationem videri, addit, an ex gratia Principis ultimi supplicii pœna bigamo remitti possit? plerisque ad casus non dispensabiles hoc referre, cum gravius adulterio crimen bigamiam vocet Carolus V. Henricus Brouwer *de Jure Connub. Lib. 11. c. v. §. 21. sq.* non improbandam judicat Caroli V. criminalem constitutionem, eamque nonnullis Belgii provinciis placere, ex Ant. Matthæo probat.

IV. Ne & hic ἀσυμβολῶς esse videar, etsi tacente Scriptura, vix quidquam adferri potest, quod huic difficultati occurrat, ad pœnam gladii tamen festinandum non esse, absque necessitate, existimo. Mortis supplicium hic locum non habere, *Primo* probari posse videtur ex eo, quod Levit. xx. ubi pœnæ incestus & reliquorum scelerum ac illicitarum nuptiarum commemorantur, nulla facta sit mentio pœnæ, qua affiendi sint transgressores commatis 18. Lev. xviii. quod supra etiam ben Mosche Karæum observasse, vidimus. *Secundo* pœna capitis ab ipso Deo in adulteros statuta est Lev. xviii. 20. xx. 10. Deut. xxii. 22. Joh. viii. 5. sed polygamia tolerata Unde diversam utriusque criminis rationem esse, liquet; etsi polygamia vii. præcepto annumeretur. Ita inter alia Rev. J. Sylvio respondit Cl. Coccejus *Epistola xcvi. ad casum divortii: non nihil movet, quod Deus in lege toleravit polygamos, & viros pellicem habentes vel concubinam, eisque pœnam capitis non irrogavit neque jussit ab eis uxores recedere: at uxoribus adulteris pœnam capitis proposuit.* 3. Quia Apostoli, ut supra probatum, gentiles polygamos, ad Christiana Sacra accedentes, tolerarunt. Certe non tolerassent, si crimen foret, gladii vel mortis pœna affiendum.

V. Jus Hebræorum polygamos a Deo toleratos nulli pœnæ subjecit

jecit. Si illis æque ac nobis pro peccato habita fuisset, procul dubio flagellis eam puniendam judicassent. Ita Maymonides *Tract. Sanhed. Cap. XIX.* teste Seldeno *de Synedriis lib. II. Cap. XIII. §. 8.* docet, *concumbentem cum uxoris sorore Lev. XVIII. 18.* (quam legem de polygamia exposui,) item *cum meretrice; virginem comprimentem, eamque divortio ejectam non recipientem; Infamiam uxori quasi divortio ejecta inferentem, nec eam recipientem; & Regem multiplicantem sibi uxores, hos omnes verberandos & flagellis puniendos fuisse.* Conf. Maym. *Ifuri Biah. Cap. I.*

VI. Hac igitur similive arbitraria pœna, pro ratione circumstantiarum, meo iudicio polygamia quoque affici potest. Et tantum abest, ut ex gratia Principis ultimi supplicii pœnam bigamo remitti posse, dubitem, ut solam polygamiam, nisi alia crimina accesserint, morte puniendam non esse putem. Quemadmodum *Facultas Juridica Viadrina*, hac de re consultata 28. Jan. 1670. pœnam bigamiæ capitalem, non esse juris divini, & quæ jure divino non est dictata, remitti posse, accurate respondit; quod Responsum Celeb. Strykius l. c. subnectit.

Primæ Dissertationis Finis.

SOLI DEO GLORIA ET GRATIÆ.

INDEX